

BOGANMELDELSER

Ståle Eskeland: Fangerett. 2. udgave. 1989. 510 sider. ISBN 82-518-2675-6.

Ståle Eskelands »Fangerett« er en bogudgave af den afhandling, som indbragte ham den juridiske doktorgrad i november 1988. Bogudgaven er i det væsentlige et optryk af afhandlingen.

Det fremgår af bogens indledende afsnit, at formålet med Eskelands arbejde har været at analysere, i hvilken udstrækning »retssikkerhedsidealet« er en faktisk og retlig realitet for de personer, der afsoner en frihedsstraf.

Bogens opbygning afspejler den nærmere tilrettelæggelse af analysen. Efter det indledende afsnit, der foruden en præsentation af bogens problemstilling indeholder bl. a. en historisk redegørelse for anvendelsen af frihedsstraf, foretager Eskeland i bogens andet afsnit sin afgrænsning af begrebet »retssikkerhedsidealet«. I tredje og fjerde afsnit foretager Eskeland herefter den konkrete analyse af de indsatte retssikkerhed. Analysen gennemføres på den måde, at Eskeland gennemgår en række retsområder, der er praktisk og/eller principielt vigtige i forbindelse med straffuldbyrdelse. På grundlag af gældende regler og praksis, således som denne bl. a. viser sig i nogle af Eskeland gennemførte undersøgelser, vurderes det, hvorvidt retsstillingen for de indsatte lever op til det »retssikkerhedsideal«, som Eskeland har opstillet. Bogens sidste afsnit indeholder Eskelands konklusioner og retspolitiske synspunkter.

Således som Eskeland har defineret formålet med sit arbejde, er fastlæggelsen af »retssikkerhedsidealet« selvsagt af afgørende betydning for resultatet af analysen. Dette er Eskeland naturligvis opmærksom på, når han anfører, at problemstillingen »kræver en præcisering af begrebet retssikkerhet«.

Eskeland betegner »retssikkerhedsidealet« som et sæt af værdier med en særegen og høj status i samfundet. I forholdet mellem forvaltning og borger opdeler han disse værdier i retssikkerhedskrav og retssikkerhedsgarantier. Retssikkerhedskravene vedrører indholdet i forvaltningens afgørelser, mens retssikkerhedsgarantierne skal sikre, at afgørelserne får et indhold, der er i overensstemmelse med retssikkerhedskravene.

Eskeland videreinddeler retssikkerhedskravene i to grupper. For det første skal afgørelserne være i overensstemmelse med gældende ret (»rettsriktighed«). For det andet må afgørelserne ikke stride mod visse grundlæggende værdier, uanset om disse værdier er beskyttet eller anerkendt i de gældende regelsæt (»verdiriktighed«). Disse grundlæggende værdier er respekt for den personlige integritet, krav om lige behandling og et krav om, at en afgørelse bør opfylde visse kvalitetskrav (»kvalitativ minstestandard«).

Eskeland erkender, at hans retssikkerhedsbegreb er vidt og mangeartet, og at det i al fald ikke er helt sædvanligt at betragte et krav om en kvalitativ mindstestandard som et retssikkerhedskrav.

Eskeland videreinddeler også retssikkerhedsgarantierne i to grupper. For det første de ordninger, der giver mulighed for at påvirke den enkelte afgørelse (f. eks. sagsbehandlingsregler og klageregler). For det andet de generelle træk ved retssystemet, der tilsigter at fremme retssikkerhedskravene ved den enkelte afgørelse uanset de involverede parter egne bestræbelser herpå (f. eks. regelfastsættelse, magtfordeling, offentlighed og tilsynsordninger).

Eskelands undersøgelse af retssikkerhedsstandarden i den norske fængselslovgivning omfatter bl. a. valget af afsoningssted, fællesskab og udelukkelse fra fællesskab, kontakten til omverdenen, sundhedsmæssig bistand, de indsatte ret til at organisere sig samt disciplinærstraffesystemet.

Eskelands konkluderende afsnit er opbygget således, at han gennemgår resultatet af sin analyse for hvert enkelt retssikkerhedskrav og hver enkelt retssikkerhedsgaranti.

For så vidt angår retssikkerhedskravene peger Eskeland på nogle områder, hvor han ikke – i al fald med sikkerhed – finder, at fængselsloven eller fængselsmyndighedernes afgørelser er i overensstemmelse med gældende (og herunder international) ret (f. eks. forlængelse af frihedsberøvelsen som disciplinærstraffemiddel og manglende strafafbrydelse i forhold til alvorligt sindslidende indsatte). Endvidere peger han på nogle områder, hvor kravet om lige behandling er krænkede i den forstand, at de regler, der særligt gælder for indsatte, ikke findes begrundet eller tilstrækkeligt begrundet i de særlige fængselsmæssige forhold (f. eks. adgangen til at ikende strenge disciplinærstraffe uden domstolsbehandling). Endelig fremhæver Eskeland, at respekten for den personlige integritet og kravet om en kvalitativ mindstestandard er lavt prioriteret i såvel regler som i praksis.

For så vidt angår retssikkerhedsgarantierne peger Eskeland bl. a. på de vanskeligheder, der kan være forbundet med, at reglerne inden for fængselslovgivningen ofte kombinerer en vid adgang til at iværksætte indgreb over for de indsatte med en vag og generel affattelse af bestemmelserne. Endvidere fremhæver han, at hverken adgangen til at klage til Fængselsstyret eller etableringen af de særlige tilsynsråd ved de enkelte anstalter synes at have nogen påviselig effekt.

I sit afsluttende – retspolitiske – afsnit peger Eskeland på forskellige midler til at hæve retssikkerhedsstandarden for de indsatte. For det første foreslår han, at indholdet af reglerne fastlægges ud fra principielle overvejelser om, hvilke minimumsvilkår indsatte skal have krav på under afsoningen f. eks. med hensyn til respekt for den personlige integritet og om kvalitativ mindstestandard. For det andet peger han på tilførsel til fængselsvesenet af de ressourcer, der er en nødvendig forudsætning for, at myndighederne kan træffe afgørelser, der opfylder retssikkerhedskravene. For det tredje peger han på øget indflydelse for de indsatte, herunder for ret til dannelse af egen organisation med rimelige arbejdsmuligheder, og for det fjerde peger han på etableringen af et offentligt kontrolorgan med reel indflydelse på overholdelsen af retssikkerhedskravene.

Endelig understreger Eskeland, at en nødvendig forudsætning for en hævelse af retssikkerhedsstandarden er, at spørgsmålet om de indsatte retssikkerhed får en fremtrædende placering på den politiske dagsorden.

Ståle Eskelands bog er velskrevet og behandler et – også politisk set – meget aktuelt emne.

Som nævnt i bogen afgav det norske fængselslovudvalg i december 1988 en indstilling med forslag til en ny fængselslov, og i Danmark har en arbejdsgruppe nedsat af Straffelovrådet i oktober 1989 og maj 1990 afgivet betænkning nr. 1181/1989-90 om en lov om fuldbyrdelse af straf m. v.

Det tidsmæssige sammenfald mellem Eskelands udgivelse af bogen og Fængselslovudvalgets afgivelse af indstilling har desværre medført, at udvalgets overvejelser og forslag ikke har kunnet indarbejdes i Eskelands løbende fremstilling og vurdering af den norske fængselslovgivning. En sammenholdelse af Eskelands synspunkter og udvalgets overvejelser

villie ellers givet have været af værdi. Det er imidlertid værd at bemærke, at Eskeland selv giver udtryk for, at udvalgets indstilling på vigtige punkter er i overensstemmelse med den kritik, som han har fundet at kunne rette mod gældende regler og praksis.

Jeg er enig med Eskeland i den opfattelse, at retssikkerhed er mere end blot et spørgsmål om, at afgørelser skal være i overensstemmelse med gældende ret. Eskelands afgrænsning af begrebet er imidlertid meget vid og indebærer efter min opfattelse en risiko for udvanding af dette væsentlige begreb. Retssikkerhed skal tages alvorligt hver gang, og udvandes begrebet, svækkes også dets betydning.

Kritik af eller skepsis over for Eskelands afgrænsning af »retssikkerhedsidealet« er imidlertid for mig uden afgørende betydning for værdien af den analyse, som Eskeland har gennemført af indsattes retsstilling. De krav, som Eskeland finder at kunne stille til fængselslovgivningen, er nemlig alle – uanset deres begrebsmæssige placering – af en sådan karakter, at de med vægt må indgå i overvejelser om reglerens indhold og i vurderingen af fængselsmyndighedernes praksis.

De nordiske fængselsregler har et betydeligt fælles præg og er på mange punkter meget påvirket af det tætte samarbejde, der foregår mellem de nordiske fængselsmyndigheder. Ikke mindst på denne baggrund har Eskelands afhandling betydelig værdi også ved vurderingen af retssikkerheden for indsatte i de andre nordiske lande.

Bjarne Christensen

Vestre Landsret, Viborg

Forsvareren

På Universitetsforlaget, Oslo, er der i maj 1989 under redaktion af *Harald Stanghelle* og *Egil Ulateig* i anledning af høyesterettsadvokat Alf Nordhus' 70-års fødselsdag med ovennævnte titel udkommet en bog, der betegnes *Et Debattskrift*.

Betegnelsen er tilsigtet. Det hedder herom i redaktionens forord: »Vi kaller det et debattskrift og ikke et festskrift. Det lyder ikke bare mindre pretentiøst, men står også mer i stil til den hovedperson, vi med en solid porsjon kritisk beundring ønsker å hedre.«

Betegnelsen er også dækkende. Så at sige samtlige 12 indlæg er æggende til yderligere debat, ikke alene om forsvarerens rolle, men om en række straffeprocessuelle problemer. Indholdet er følgende:

Johs. Andenæs:

Ridder for retferdighet eller leiesoldat for kjeltringer?

Chr. Christensen:

Politiavhør – domstolens evangelium.

Tor Erling Staff:

Gale tanker om det rette.

Einar Kringlen:

Psykiateren: behandler, vokter og dommer?

Anstein Gjengedal:

Lever jussen i et vakuum?

Bjørn Pettersen:

Den hete sommeren 1977.

Carl August Fleischer:

Ytringsfriheten i fare – et oppgjør med norsk juridisk tradisjon.

Dag Pedersen:

Myten om den idylliske presse.

Finn Backer:

Trenger vi juryen?

Alf Nordhus:

Maktens krav og opprørers rett.

Henning Sjöström:

Det svenske rettssystemet – udhuling av individets rett.

Georg Apenes:

Verdimangfold og rettsenhet.

Det følger af sagens natur, at emnerne i de 11 indlæg beskæftiger sig med norske forhold. Et kapitel er, som det ses, skrevet af Henning Sjöström, som man vel uanset risikoen for ved personsammenligninger at ophidse måske begge de nævnte formentlig kan karakterisere som Sveriges Alf Nordhus.

For en ikke norsk læser kan det føles som et savn ikke at have forhåndskendskab til retsager og personer. Fremstillingen er imidlertid så levende, at interessen uanset dette holdes fangen, hvortil kommer, at de principielle problemer i vidt omfang er de samme i de nordiske lande.

Det kan måske tilmed være en fordel ved vurderingen af problemstillingen, at læseren ikke har en forhåndsindstilling til de konkrete sager eller de omtalte personer.

Den danske Dronning udtalte i et TV-interview fra Oslo for nogle år siden noget i retning af, at der var højt til himlen over Norge, medens skyerne lå lavere over Danmark. Mon ikke Dronningen – bl. a. – har haft i tankerne, at der i Norge er lufrum for mere sind end i hvert fald i Danmark.

Selv i et blivende værk som det foreliggende er debatten stærkt personorienteret. Der lægges ikke fingre imellem, når andre, der har afvigende synspunkter, karakteriseres.

Den omstændighed, at redaktionen har valgt at hædre Alf Nordhus med et debatskrift, betyder, at værket hæver sig over personen og hæver personen over 70-årsdagen.

Alf Nordhus' kontroversielle synspunkter dukker i øvrigt op i adskillige indlæg. Hertil kommer det levende kapitel, der er skrevet af Alf Nordhus. Det tegner et billede af, hvad der har skabt denne mand, og hvad han står for. Det indtryk, man dannede sig af Alf Nordhus gennem hans inciterende bog »Jeg tar saken« fra 1967, bekræftes.

Uanset at samtlige ovenanførte artikler fortjener omtale – tilslutning eller modsigelse – er dette inden for de her foreliggende rammer ikke muligt. Jeg må begrænse mig til enkelte bemærkninger.

Johs. Andenæs' bidrag er ikke blot det første, men også det fremmeste, som altid klar såvel i tanke som i fremstilling behandler Andenæs særdeles interessant så at sige alle væsentlige aspekter omkring forsvarergerningen. Alene Andenæs' indlæg berettiger til anskaffelse af bogen.

I forbindelse med en levende omtale af en dybtgående konflikt mellem norske jurister i 1977 med udgangspunkt i sikkerhedspolitikken kommer høyesterettsadvokat Bjørn Pettersen blandt meget andet ind på spørgsmålet om forsvarergerningen som speciale. Emnet er

formentlig aktuelt i samtlige nordiske lande. Det er ubestrideligt, at lovgivning og procesregler inden for det kriminelle område – i det omfang det overhovedet er muligt – alene beherskes af den kreds af advokater, der dagligt beskæftiger sig hermed.

Jeg er imidlertid af den opfattelse, at også her giver den tiltagende specialisering inden for advokatgeringen anledning til betænkelighed, ikke blot på grund af den risiko, der ligger i rutinen, og som lurer bag enhver specialisering, men også fordi det i en tid, hvor økonomisk kriminalitet indtager en stadig stigende rolle, er vigtigt, at forsvareren har et personligt erfaringsgrundlag inden for erhvervsretlige områder. Hertil kommer, at den stadig voksende del af advokatstanden, der markerer sig selv som rådgivere for erhvervslivet – i bogen kaldet forretningsadvokater – måske ubevidst distancerer sig fra den oprindelige betydning af betegnelsen: sag-fører. Et virke – også – som forsvarer tilfører ikke alene de pågældende et dybere menneskekundskab, men også en menneskelig berigelse, som næppe noget andet inden for gerningen kan konkurrere med.

Redaktør Chr. Christensen bidrager med noget så sjældent som en begavet mands på personlige erfaringer baserede kommentarer til det altid aktuelle spørgsmål om politiføring. Høyesterettsadvokat Tor Erling Staff skriver med autoritet og stor vægt om retspsykiatriens farlige indflydelse. Dette væsentlige moment bør til enhver tid holdes levende. Det foreliggende bidrag hertil bør vinde udbredelse også uden for Norge.

Også bog anmeldelser er subjektive. Andre vil formentlig især hæfte sig ved f. eks. høyesterettsdommer Finn Backers dybtgående redegørelse om Juryspørgsmålet eller journalist Dag Pedersens oplysende fremstilling om pressens sensationelle referater – også – for menneskealdre siden.

Dette må hver enkelt afgøre ved at læse bogen, hvilket hermed anbefales.

Jon Palle Buhl

Ross Homel: Policing and punishing the drinking driver. A study of general and specific deterrence. Springer/Verlag. New York 1988. 330 sider.

Boken handlar om det straffrättsliga systemets möjligheter att påverka beteendena hos rattfyllerister och potentiella rattfyllerister och speciellt handlar boken om »deterrence«. Detta begrepp låter Homel referera till effekten av rättsliga sanktioner på betendet genom rädsla för rättsliga påföljder eller straff (»simple deterrence« med L. Ross terminologi) till skillnad från andra möjliga rättsliga långtids- eller vanebildande effekter. »General deterrence« refererar således hos Homel till rättsens komponent av rädsla på kort sikt till skillnad från »generalprevention« som berör långtidsperspektivet och bl. a. strafflagstiftningens moralbildande effekt.

Huvudsyftet med Homels studie är att testa det berättigade i anspråket på en »deterrent«-effekt i två delar av det straffrättsliga systemet i Australien, nämligen dels i tillämpningen av den nya rattfyllerilagstiftningen i form av slumpmässiga luftprov (Random Breath Testing eller RBT) och dels i domarnas rutinemässiga påföljdspraxis i rattfyllerimål. Det teoretiska perspektivet är »the process of deterrence« eller de sätt på vilka de slumpmässiga luftproven respektive straffen lyckas eller inte lyckas påverka dryckes- och körbeteendena hos motorförarna. Boken redovisar resultaten från två empiriska studier – en som rör »general deterrence« eller hur RBT i New South Wales avskräcker potentiella

rattfyllerister och en annan som rör »marginal specific deterrence« eller huruvida stränga straff för rattfylleri i New South Wales har bättre avskräckande verkan än lindriga straff. Boken består av nio kapitel utöver ett kort introducerande.

Kap. 1 är en beskrivning av rattfylleristerna och det straffrättsliga systemet med utgångspunkt i ett interaktionistiskt perspektiv.

Kap. 2 beskriver en modell för »deterrence«-processen och hur den kan användas på de båda ovannämnda studierna. Modellen relateras till den teoretiska litteraturen om »deterrence« och försök görs att komma längre än utilitets- eller nytto teorierna som beskrivning på hur beslut att dricka och köra går till.

Kap. 3 behandlar resultaten från internationell empirisk forskning beträffande »deterrence« speciellt på rattfylleriområdet. När det gäller »general deterrence« (simple deterrence) menar Homel, att det finns vissa tecken på att rutinkontroller eller slumpmässiga luftprov kan vara effektiva åtminstone på kort sikt men att forskarna måste vara mera uppmärksamma på perceptuella faktorer i ett långtidsperspektiv. Beträffande »marginal specific deterrence« menar Homel, att bortsett från körkortsåterkallelse och eventuellt villkorlig dom för vissa typer av lagöverträdare uppvisar varken slag eller kvantitet av straff någon skillnad i återfall.

I kap. 4 beskrivs hur systemet med RBT fungerar i Australien och speciellt i New South Wales samt effekterna av detta system.

Kap. 5 behandlar forskningsfrågor och metod i Homels egen RBT-studie och kap. 6 resultaten i samma studie. RBT åtnjöt ett ökat stöd hos allmänheten åren före och efter lagens införande i december 1982. En mycket hög andel av motorförarna exponerades för RBT både genom publicitet i massmedia och genom personlig erfarenhet. Det märkligaste var, att den upplevda upptäcktsrisken ökade under de fyra åren efter RBT:s införande med en ökande andel motorförare övertygade om att RBT inte kunde undvikas och att de därför modifierade sitt trafiknykterhetsbeteende i enlighet med detta.

Kap. 7 behandlar forskningsfrågor och metod i Homels egen påföljdsstudie och kap. 8 resultaten i samma studie med speciell inriktning på »surrugatmåtten« på upplevd svårighet av straff och brottslingstypologier. Ingen eller liten och osäker effekt kunde uppvisas vad gäller »marginal specific deterrence«.

I kap. 9 diskuterar Homel slutsatserna av de båda studierna för »deterrence«-modellen och dessutom framtida forskningsbehov. Han anser »deterrence« vara en dynamisk och instabil process. RBT-studiens resultat uppvisar nämligen en dynamisk och instabil situation med en konstant växlande blandning av dem som avskräcks genom personlig erfarenhet av RBT och dem som inte avskräcks genom att framgångsrikt ha kört trafiknyktra eller genom att inte ha utsatts för RBT. Huruvida en »deterrent«-effekt på längre sikt kan upprätthållas eller inte beror enligt Homel väsentligen på resultatet av en ömtålig balans över tid mellan de krafter som upprätthåller respektive tenderar att minska den upplevda upptäcktsrisken vid trafiknykterhet. Om RBT skall ha en långtidseffekt, måste antalet människor som ständigt påminns om RBT överskrida det antal som förloras genom påverkan av framför allt tre faktorer – kamratgrupptryck, brist på erfarenhet av RBT och framgångsrik trafiknykterhetskörning. En synlig polisövervakning på hög nivå måste alltså upprätthållas kontinuerligt.

Den viktigaste positiva slutsatsen av Homels bok är att »deterrence«-modellen passade

RBT-data relativt väl och att en eventuell större nödvändig förändring i modellen är att mera vikt bör läggas på de sätt, på vilka »deterrent«-effekter förloras respektive uppnås och återvinns. Vi behöver därför mera detaljerat studera den relativa betydelsen av de tre ovannämnda faktorerna (kamratgrupstryck, brist på erfarenhet av RBT och framgångsrik trafikonykterhetskörning) såväl som den psykologiska påverkan av publicitet i massmedia samt dessutom kvantifiera varaktigheten av »deterrent«-effekterna, när de inte förstärks genom kontinuerlig exponering av polisövervakning.

En annan viktig slutsats av Homels bok är, att också högriskgrupper som unga män och storkonsumenter av alkohol kan påverkas lika klart av RBT som andra grupper av motorförare.

I motsats till RBT-studien reser straffstudiens resultat många viktiga frågor om »deterrence«-modellens giltighet. Homel diskuterar också några av dessa.

RBT i New South Wales innebär att c:a 1/3 av alla motorförare kontrolleras varje år och detta program hade pågått i fyra år då Homel publicerade sin bok. Även L Ross, som tidigare ansett det politiskt omöjligt att komma upp i en kontrollnivå, där långtidseffekter kunde avläsas, anser att RBT i New South Wales tycks överskrida tröskelnivån för dessa effekter. Även andra länder borde dra nytta av de australiensiska erfarenheterna beträffande RBT, vilket innebär, att de skandinaviska länderna borde mångdubbla sina rutinmässiga luftprov för att kunna säkerställa långtidseffekter.

Homels bok, som bygger på hans doktorsavhandling, är enligt min uppfattning det viktigaste arbete som skrivits beträffande den rättsliga kontrollen av trafiknykterhetsbrott och måste också anses som ett av de viktigaste arbetena beträffande »deterrence« i allmänhet. I denna recension har jag endast kunnat ta upp några av de viktigaste frågorna och resultaten i boken, som rekommenderas varmt för vidare noggrannare studium.

Hans Klette

Lunds universitet

Gordon Hawkins & Franklin E. Zimring: Pornography In A Free Society. Cambridge University Press 1989, ISBN 0 521 36317 9.

Pornografin har inte på länge tilldragit sig straffrättsvetenskapens intresse. Lagstiftarna har under ett par decennier också undvikit ämnet. Det har i stort sett överlämnats till de enskilda medborgarna att avgöra om de vill tillhandahålla respektive konsumera pornografi. Det var i vart fall sextio- och sjuttitalens huvudbudskap.

I Sverige försvann bestämmelserna om sk sårande av tukt och sedlighet ur brottsbalken och tryckfrihetsförordningen 1970. Men så småningom har liberaliseringen avstannat. 1978 infördes en regel om barnpornografibrott. Dess syfte var emellertid främst att skydda de barn som används vid framställandet av alstren och inte att »skydda« de intresserade konsumenterna.

En från yttrandefrihetssynpunkt mer betänklig lag såg dagens ljus 1988. Då infördes i båda brottsbalken och tryckfrihetsförordningen en bestämmelse om »olaga våldsskilddring: den som i bild skildrar sexuellt våld eller tvång med uppsåt att bilden sprids, skall dömas för detta brott, om inte gärningen med hänsyn till omständigheterna är försvarlig.

Nu för tiden drar vi altså gränsen mot den olagliga pornografin dels där barn medver-

kar, dels där våld och sexualitet kombineras. Att stävja barnpornografi för att stoppa dem som utnyttjar barn verkar vara i sin ordning, även från yttrandefrihetssynpunkt. Det samma kan kanske gälla kombinationen av våld och sex på film och video, men vad bestämmelsen har i tryckfrihetsförordningen att göra är svårare att förstå.

Den svenske justitiekanslern har varit generös nog att illustrera hur absurd bestämmelsen är i det sammanhanget genom att låta åtala en serietidning (!). De bilder som väckt justitiekanslerns ogillande illustrerade en episod ur Bibeln, vilket ju inte gjorde saken sämre. De flesta bedömare var ense om att bilderna var mycket tarvliga – liksom att detta inte borde göra dem straffbara. Den jury, som i Sverige uppträder i tryckfrihetsmål och endast där, såg också till att justitiekanslerns talan ogillades.

I en tid där nypuritanismen således dyker upp i vår frigjorda del av världen kan det finnas skäl att återvända till de grundläggande principfrågorna om yttrandefrihet och pornografi. Som utgångspunkt kan då de amerikanska författarna *Gordon Hawkins och Franklin E. Zimrings* bok *Pornography in a Free Society* tjäna.

Boken utgår från anglo-amerikanska förhållanden. Men frågeställningarna har generell giltighet. Framställningen är inte juridiskt uttolkande utan problemorienterad. Den tar upp frågor som vad som egentligen skall förstås med pornografi och om det finns några belägg för att pornografin har skadliga sociala effekter.

De modernare sätten att rättspolitiskt angripa pornografin tas också upp, som »the radical feminist challenge«. Dvs pornografins roll i ett jämställdhetsperspektiv och som exploatering av en motbjudande kvinnobild. Här finns ju ett argument för begränsning av viss pornografi, att argument som biter också på yttrandefrihetsintresset. Framställningar som har en »könsrasistisk« innebörd kan nämligen angripas utifrån de värderingar som bär upp skyddet för mänskliga fri- och rättigheter.

Bokens ledande tema är annars ett jämförande av några statliga utredningar om pornografi, genomförda vid olika tidpunkter och – uppenbarligen – utifrån skilda ideologiska utgångspunkter. Utredningarna har företagits under en period från mitten på sextio-talet till mitten på åttio-talet, en period som författarna kallar för »the Era of Pornography Commissions«. Genomgången och jämförandet av vad som sagts i dessa sammanhang blir till slut en heltäckande karta över argument och fakta, som tjänar som utmärkt bakgrund till diskussionen om pornografi och yttrandefrihet.

Det kommer nämligen säkerligen att komma en sådan diskussion efter den tid av »laissez-faire« som vi genomlevt de senaste decennierna. För det första finns det, som jag nämnde inledningsvis, tendenser till nymoralism i lagstiftningen. För det andra kommer utvecklingen på televisionsområdet mycket snart att ställa oss inför krav på krafttag mot pornografiska filmer. Kabeltelevisionen, som på de flesta håll utvecklats i ett rättsligt vakuum, erbjuder redan nu ett pornografiskt utbud av ett slag som de flesta tevetittare torde betacka sig för.

Någon stor yttrandefrihetsfråga är detta inte. Men den dag en journalist får för sig att konfrontera en ansvarig politiker med den slags porr som redan idag visas i svensk kabelteve, då blir det nog både utredningar och krafttag av.

I den debatt som alltså säkerligen kommer, förr eller senare, är *Pornography in a Free Society*, en bra bakgrundslitteratur. De erbjuder både fakta, argument och ett historiskt sammanhang. Att den utgår från anglo-amerikanska förhållanden är ingen nackdel. Som

fenomen är pornografin internationell; den har ju sitt eget alldeles särskilda språk. Exakt vad som menas med porografi diskuteras ju för övrigt i boken efter det att författarna slagit fast att man inte kan komma ifrån definitionsfrågan genom att som en amerikansk domare nöja sig med konstaterandet: »I know it when I see it«.

Hans-Gunnar Axberger

Marc Le Blanc & Marcel Fréchette: Male Criminal Activity from Childhood Through Youth. I serien: Research in Criminology, Springer Verlag, New York og Berlin 1989.

Bogen omhandler en canadisk longitudinalundersøgelse, baseret på to undersøgelsesgrupper. Den ene gruppe består af knap 1700 tilfældigt udvalgte drenge i alderen 12–17 år, den anden af 470 registrerede kriminelle drenge i alderen 13–17 år. Begge grupper har to gange med to års mellemrum besvaret et spørgeskema med 220 spørgsmål, heraf 39 om kriminalitet. De kriminelle drenge er endvidere blevet interviewet tre gange (semistrukturerede interviews) over en periode på ialt 6 år. I disse interviews skulle drengene fortælle nærmere om de lovbrud, de havde begået. Endelig er der også i forbindelse med undersøgelsen indsamlet data om den registrerede kriminalitet. Sammenlagt omfatter undersøgelsen en meget stor mængde oplysninger om såvel skjult som registreret kriminalitet, begået af drengene fra det 7. år (den kriminelle lavalder i Canada) og til begyndelsen af 20 års alderen.

Disse data underkastes en yderst minutøs analyse i bogen. Et kapitel vedrører omstændigheder ved den kriminelle handling, og man påviser her bl. a., at:

- den typisk ungdomskriminelle sigter mod anonyme ofre (et træk der bliver mere udtalt med alderen),
- de unge har få og skiftende medskyldige,
- handlingen er hedonistisk eller har et nyttemotiv, afhængig af arten af den kriminelle handling; med alderen bliver nyttemotivet mere dominerende,
- med alderen sker det også hyppigere, at gerningsmanden er påvirket under handlingen.

I et andet kapitel analyseres kriminalitetens udbredelse, hyppighed, art, alvor, samt hvorvidt der er vold involveret. Man finder her bl. a., at:

- i 15-års alderen er der flest, der deltager i kriminalitet,
- den enkeltes kriminalitetshyppighed topes derimod først ved 18-års alderen,
- de unges kriminalitet er generelt af mindre alvorlig karakter og omfatter sjældent vold.

Bogen omfatter også en analyse af, på hvilket alderstrin de enkelte former for kriminalitet typisk påbegyndes, og i hvor lang en periode de unge bliver ved med at begå dem. Det viser sig, at kriminaliteten kan inddeles i grupper efter, hvilket alderstrin den påbegyndes på: småtyverier, butikstyverier og hærværk tilhører de yngste aldersgrupper, fulgt af indbrudstyverier, tyverier mod personer og tyverier af køretøjer. Dernæst følger røveri, vold og seksualkriminalitet. Bedrageri, alvorlig vold og drab er kriminalitet, der primært begås af voksne. Det viser sig endvidere, at hver type kriminalitet vedvarer en bestemt periode, og at de mest alvorlige former for kriminalitet har tendens til at vare kortest tid. Indbrudstyveri er den type kriminalitet, der hyppigst forekommer i kombination med andre former for kriminalitet. Dvs. at personer, der har begået flere former for kriminalitet, typisk også har begået indbrud.

Dette leder til en analyse af de processer, der har betydning for udviklingen i personens kriminalitet. Der peges på tre processer: *aktivering*, der er forbundet med starttidspunkt, hyppighed, varighed og spredning i den kriminelle aktivitet, *eskalering* i kriminalitetens grovhed samt specialisering og endelig *ophør* af kriminel aktivitet. Det viser sig, at disse processer følger et fælles mønster, idet jo tidligere den kriminelle aktivitet påbegyndes, desto større er risikoen for, at den vedvarer længe, accelererer og eskalerer til meget alvorlig kriminalitet.

På denne baggrund beskrives til sidst forskellige mønstre for kriminel aktivitet: *lejligheds-kriminalitet* (1 forbrydelse), *periodisk kriminalitet* (flere forbrydelser med nogen mellemrum) og *vedvarende kriminalitet*. Sidstnævnte kan underinddeles i fem mønstre ud fra kriminalitetens art, grovhed og starttidspunkt.

I et afsluttende kapitel diskuteres forskningsmetode, teoridannelser og undersøgelsesresultaternes praktiske anvendelse. Der foreslås forskellige teorier for lejligheds-kriminaliteten og den vedvarende kriminalitet. Ligeledes foreslås forskellige typer praktiske indgreb i relation til disse to kriminalitetsformer: mens man i videst muligt omfang bør undgå at indgribe med drastiske midler i forhold til personer, der kun lejlighedsvis begår kriminalitet, bør man til gengæld så tidligt som muligt intervenere i forhold til de vedvarende kriminelle. *Lejligheds-kriminaliteten* tilhører den mindre alvorlige, næsten uundgåelige, men til gengæld 'selvhelbredende' type, som man alene gennem generelle præventive tiltag kan søge at dæmme op for (forbedring af børns opvækst- og levevilkår, af skoler og andre institutioner, samt af børns integration i det voksne samfundsliv). – Børn og unge, der begår *vedvarende kriminalitet*, kan ifølge forfatterne identificeres ved, at de så tidligt som omkring 10 års alderen begynder at begå kriminalitet. Allerede på det tidspunkt bør man gribe ind for at hindre udviklingen af en kriminel karriere og en social deroute. Med hensyn til interventionens karakter afviser forfatterne såvel afskrækkelse som inkapacitering som metode, idet disse har vist sig ineffektive. Tilbage bliver behandling. Forfatterne erkender vanskeligheder herved, men mener dog, at såfremt en behandling påbegyndes tilstrækkeligt tidligt, er der en mulighed for, at den vil kunne lykkes.

Bogen giver en uhyre detaljeret, righoldig og omfattende analyse af børns og unges kriminalitet. Der findes næppe nogen dimension herved, som denne bog ikke behandler. Der findes næppe heller mange værker inden for dette område, som de to forfattere ikke er bekendt med. Konstant relateres deres egne resultater til en lang række andre, internationale undersøgelser.

Bogen er klart anbefalelsesværdig for alle, der arbejder med kriminologiske problemstillinger og uundværlig for dem, der forsker i ungdomskriminalitet. Den er desværre ikke let tilgængelig. I sin form henvender den sig først og fremmest til forskerkolleger. Jeg vil alligevel håbe på, at også praktikere vil læse den, da den giver et godt og grundlæggende billede af børns og unges kriminalitet – et billede, der antagelig også er dækkende for forholdene i de skandinaviske lande.

Britta Kyvsgaard

Kriminalistisk Institut, København

Ezzat A. Fattah & Vincent F. Sacco: *Crime and Victimization of the Elderly*. Springer-Verlag, New York – Berlin – Heidelberg, London, Paris, Tokyo, 1989. 310 sidor. DM 64,-.

I omslagstexten beskrivs Fattah & Sacco's bok som den första omfattande genomgången av forskning som samtidigt anknuter till kriminologiska och socialgerontologiska frågor. Författarna presenterar en grundligt genomarbetad helhetsbild om kriminologiskt inriktade forskningsrön gällande äldre folk. Boken har två huvuddelar, den första analyserar åldringar som brottslingar, den andra äldre folk som brottsoffer.

Denna bok har en social beställning åtminstone i de västra välfärdsländerna, vars befolkning rätt enhetligt håller på att åldras. Åldringseffekten av den allmänna åldringsprocessen som förorsakas av den ökande förväntade livslängden accelereras ju i nära framtiden kraftigt pga efterkrigstidens stora årskullar, som småningom kommer att närma sig pensionsåldern.

Denna utveckling har sina konsekvenser mht gärningsmans- och offerbilden, och likaså på brottslighetens mängd och innehåll. Det är dylika konsekvenser som boken försöker att göra oss uppmärksamma på. Som en första markanta konsekvens skulle man förvänta sig en stadig ökning i *rädslan* för brottslighet, vilket i och för sig är ett centralt kriminalpolitiskt problem. Men också andra markanta och intressanta förändringar är på väg.

Om vi ser på brottets logiska baselamenter (motivation, tillfälle, kontroll), så kan man förvänta sig, att åldringar utvecklar (a) en ökad motivation för vissa brott med insikten att de inte har ett stort socialt värde i dagens vinstorienterade egoistiska samhälle och har bara lite tid kvar att leva och göra ogjorda saker: solidaritetskänslan mht »normalsamhället« risikerar att minska. Samtidigt (b) minskar den åldrande människas förmåga att begå många brott pga fysiska och psykiska mognads- och deteriorationsprocesser; den tekniska utvecklingen kompenserar dock dessa förändringar i någon mån.

Det vanliga tidsbruksmönstret både gynnar och begränsar åldringars brottslighet. Pensionärer har gott om fritid, men samtidigt tenderar de att isolera sig och/eller isoleras från sociala system, rutiner, samlevnadsformer.

Och (c) kontrollen mht åldringar gynnar brottsligt beteende såvitt att den stereotypiska brottslingen i »normalsamhällets« ögon är en ung man med olika anpassningsproblem, låg utbildning, hög rusmedelbruk o. dyl.

Med dessa allmänna iakttagelser kunde man fråga varför åldringar trots allt faktiskt inte tycks begå stora antal brott. En del av svaret torde bero på en strukturell sak: gammalt folk är kraftigt kvinnligt dominerat, och kvinnorna är ju bekanta för sin låga brottslighet. En annan del av svaret torde ligga på motivationselementet: den internaliserade kontrollen. Socialiseringsprocessen har hos åldringar ofta kristalliserats för långt mht brott, och deras ökande sociala isolation tar bort en stor del av tillfällena, möjligheter att begå brott under vardagliga förhållanden. Hänsyn till släkt, barn och omgivning sannolikt hindrar en del brottsliga impulser att över huvud taget komma på ytan, och en del av dem att förvandlas till gärningar. Liksom 96-åringen som ville ha en skilsmässa från sin 95-åriga hustru uttryckte det: »Jag ville vänta så länge att barnen har dött.«

Tillfällesstrukturen (tillfällen + åldringars tidsbruksmönster) måste förklara en hel del av hurdana brott åldringar över huvud taget begår. Den låga kunskapsnivån gällande brottsliga specialtekniker bland genomsnittsåldringen tyder på, att de i allmänhet skulle begå

relativt bagatellartade och tillfällesberoende brott (ex. butiksstölder, trafikbrott, skattebrott . . .).

I bokens andra del ger författarna en grundlig genomgång av forskningsrön gällande åldringar som brottsoffer. Analysen behandlar resultat från offerundersökningar, som ju i huvudsak gäller brott utanför hemmet. Konsekvent behandlas separat frågan om våldshändelser i hemmet, och som tredje frågeställning beskrivs rädslan för brottslighet i åldringsperspektiv.

Jag rekommenderar boken kanske speciallt för forskarna i ungdomsbrottslighet. Fast också andra kan profitera av att bläddra i den. Dess frågeställningar blir på sätt och vis mer och mer aktuella när vi åldrar. Men var försiktig, i synnerhet med första delen av boken – den kan förändra dina föreställningar om farmor . . .

Kauko Aromaa

Rättspolitiska forskningsinstitutet
Helsingfors

Jan J. M. van Dijk, Pat Mayhew & Martin Killias: Experiences of Crime across the World. Key findings from the 1989 International Crime Survey. Deventer – Boston: Kluwer Law and Taxation Publishers, 1990.

Tidigt år 1988 hade vi besök av Jan van Dijk från holländska justitieministeriet. Han presenterade ett förslag till en internationell offersurvey som hade preliminärt omtalats hösten 1987 vid kriminalpolitiska konferensen av Europarådet. Avsikten var att få så många länder som möjligt att delta i ett försök att anskaffa jämförbara offersiffror för brott som gäller enstaka personer och hushåll.

Huvudresultatet av projektet är nu tillgängligt. Boken publicerades samtidigt våren 1990 i deltagarländerna som slutligen blev 14: elva västeuropeiska länder samt USA, Kanada och Australien. De europeiska länderna är Belgien, England & Wales, Finland, Frankrike, Holland, Nordirland, Norge, Schweiz, Skotland, Spanien och Tyska förbundsrepubliken. Därtill presenteras resultat för Warszawa och Surabaja. Epiteterna »across the world« som rubriken innehåller är alltså på sätt och vis hållbar fast kanske något vilseledande. Det är ju närmast OECD-länderna som har kommit med. För nordiska intressen är det beklagligt att Sverige och Danmark inte var med i denna första omgång – det kommer dock en andra omgång, kanske redan snart, och då kanske lyckas även dessa våra grannar att delta.

Att uppnå någorlunda jämförbara data kräver många saker som begränsar möjligheterna att avsevärt utvidga deltagarantalet. Det första kravet gäller den lokala infrastrukturen: det näste finnas intervjuorganisationer som kan genomföra fältarbetet på ett enhetligt sätt; därför måste det också finnas en tillräcklig telefontäthet. Också behövs gärna en lokal forskningsorganisation som kan fungera som lokalansvarig för sakkunnighet i offerforskning. Ännu behövs förstås forskningspengar och viljan att styra dem till förmån av ett dylikt projekt. Tänker man om dylika krav och den rätt korta förberedningsperioden är det egentligen rätt förvånande att så pass många länder lyckades delta i denna projekt.

De lokala befolkningsurvalen omfattade vanligtvis ca 2000 intervjupersoner minst 16 år

gamla. Sammanlagt utfördes 28 000 intervjuer tidigt år 1989. Svarspersonerna frågades om erfarenheter med 14 olika brott mot deras person eller deras hushåll.

Resultaten av en dylik survey är så mangfaldiga att en kort referat är hopplös. För en finsk sammanfattning gäller, att Finland i jämförelse med de övriga deltagarländerna i allmänhet placerades bland länderna med den lägsta brottsligheten, låga offersiffror, med ett undantag. Nivån av våldserfarenheter låg mycket nära det europeiska genomsnittet. De övriga tre länder med de lägsta offersiffrorna var Norge, Nordirland och Schweiz. Norge förefaller i detta sammanhang särskilt intressant: de norska och de finska resultaten liknar nämligen varandra i en ytlig genomgång i nästan varje detalj. Därför skulle svenska och danska jämförbara siffror vara särskilt intressanta: återspeglar den norsk-finska likheten något samnordiskt?

Innehållet av intervjuerna var rätt omfattande. Det gällde inte bara offerupplevelser (under ett år och fem år) utan också frågor som har anknytningar till rädsla för brottslighet, samt frågor som är närmast av attitydkaraktär, gällande rapportering av brott, polisens verksamhet, lämpliga straff i ett konkret brottsfall, och anlitaandet av brottsförebyggande åtgärder.

Boken ger ett preliminärt exempel på komparativa tillämpningsmöjligheter av offer-surveyn. Den ger en något bättre bild av dessa möjligheter än pionjärverket i området, den nästan 20 år gamla samnordiska undersökningen som NSfK med Preben Wolf som forskningsledare initierade i början av 1970-talet.

Det är utan tvivel intresseväckande att gå igenom de talrika jämförelserna som framkommer redan i denna första rapport. Men klart är, att en dylik genomgång ännu är så pass ytlig, att lokala analyser blir nödvändiga för att man i någon mån kan hoppas att förstå vad de nationella skillnaderna återspeglar och beror på. Helhetsbilden förblir nog något kaotisk. Forskargruppen har nyligen påbörjat en sådan fördjupningsomgång, med syftet att få fram en samling av nationella, lokalt utarbetade analyser av resultaten. Det är därför kanske för tidigt att göra en slutvärdering av undersökningen.

Kauko Aromaa

Rättspolitiska forskningsinstitutet
Helsingfors

»Ett barn får illa«. Sexuella övergrep inom familjen – psykologiska synpunkter på bakgrund, utredning och behandling. Forfatterne og PsykologiFörlaget AB 1988 (2. opplag). Forlagsredigering: Åsa Kling. Initiativtaker og medredaktør: Inga Sylvander.

I den andra og noe reviderte utgaven av boka »Ett barn får illa«, er det tatt med Inga Sylvanders forord fra bokas første utgave i 1988. Hun peker bl. a. på at boka er ment å skulle være til hjelp og støtte for psykologer og andre som arbeider med, eller behandler seksuelle overgrep innen familien. Videre sier hun at boka skal bidra til fortsatt diskusjon og forskning innenfor området. I forordet til denne andre utgaven understreker hun ytterligere viktigheten av at det utvikles stadig nye metoder for å bedre behandlingstilbudet, samt behovet for mer forskning både om årsakssammenhenger og behandlingsmetoder. Vi får vite at bokas målgruppe først og fremst er ulike profesjoner som gjennom sitt arbeid

møter en eller flere medlemmer av familier der det forekommer seksuelle overgrep, eller familier der det er mistanke om at slike overgrep forekommer.

De 13 bidragsyterne til boka i alt 16 artikler er alle representanter for ulike profesjoner som arbeider med seksuelle overgrep innen familien og derfor behandler temaet ut fra forskjellige innfallsvinkler. Forfatterne er som følger: *Eva Ekselius, Christina Eriksson, Gerty Fredriksson, Kerstin Föllstrom, Astrid Holgerson, Kristina Humble, Suzanne Insulander, Elisabeth Kwarnmark, Birgit Lundin, Peter L. Martens, Gunvor Nordin, Claes Oldin, Inga Sylvander.*

Hver forfatter tar utgangspunkt i egne praktiske arbeids- og/eller forskningsbaserte kunnskaper. Til tross for at ni av de tretten bidragsyterne er psykologer, er deres arbeidsområder og tilnærming til emnet innbyrdes forskjellige. Samlet gjør de 16 artiklene og de 2 vedleggene boka såvel interessant som anvendbar for mange forskjellige yrkesgrupper. En begrensning ligger i at enkelte av bokas kapitler krever at leseren har noe kjennskap til ulike svenske samarbeidsorgan og til svensk jus og rettsvesen. En del forkortelser for offentlige etater og samarbeidsorgan, som de svenske bidragsytere og høyst sannsynlig deres svenske kolleger og samarbeidspartnere er inneforstått med, kunne med fordel gjennomført vært skrevet ut i sin helhet første gang de blir benyttet. Dette både av hensyn til leserne fra andre skandinaviske land, og for å nå et bredere publikum generelt.

Bokas hovedtema er hvordan man kan beskytte barn mot seksuelle overgrep samtidig som mulig overgriperes rettssikkerhet blir sikret. I boka blir en familie, der det forekommer seksuelle overgrep sett som en gruppe der hvert enkelt gruppe medlem må få hjelp og støtte – også krenkeren. Seksuelle overgrep i familien blir drøftet i et vidt perspektiv; såvel de forskjellige hjelpe, støtte og behandlingsorgan som rettsvesenets behandling av slike saker er gjenstand for grundig analyse. Det blir i den forbindelse også lagt vekt på å vise viktigheten av et samarbeid mellom enkeltpersoner innen samme etat og samarbeid mellom forskjellige profesjoner og etater.

Bokas styrke ligger slik jeg ser det i den nitide påpeking av det *ansvar* som påhviler alle som gjennom sitt yrke arbeider med seksuelle overgrep innen familien. Et ansvar som tar hensyn til alle familiens medlemmer. En grundig gjennomgang av metoder og mulige feilslutninger retts sakkyndige må være kjent med er et eksempel på dette. Videre understrekes det at psykologer i sitt arbeid med barn som har atferdsvansker, ikke må ta utgangspunkt i en »symptomliste«, og dermed tolke barnets psykiske problemer som følge av incest – også der symptomene har andre årsaker. I Gerty Fredrikssons artikkel »Etiske problem och frågeställningar« drøftes grundig psykologens rolle i møtet med den incestutsatte og de faglige og etiske krav som bør tilfredsstilles i deres arbeid på dette området. Gunvor Nordin belyser ulike barnpsykologiske metoder i artikkelen »Barnklinisk metodik«. I tråd med bokas øvrige artikler gir hennes artikkel innblikk i såvel metodenes styrke, som i svakhetene som ligger i deres mulighet for feilslutninger eller forenklinger av barnets virkelighet.

Med utgangspunkt i det krenkede barnet gir boka en dypere forståelse for alvoret ved at barn utsettes for seksuelle overgrep, og hvordan seksuelle overgrep forstyrrer barnets utvikling, ved å gi en framstilling av fasene i barnets psykologiske utvikling fram til pubertetsfasens slutt. Det kan også nevnes at Kristina Humbles artikkel »Utvecklingspsykologiska aspekter« etterfølges av en liste med ordforklaringer. Fagterminologien blir her

»oversatt« til hverdagsspråk, slik at artikkelen blir tilgjengelig for lesere som ikke er inneforstått med psykologiens terminologi.

Krenkerens psykiske problemer og mulige psykologiske forklaringer på hvorfor den voksne begår seksuelle overgrep mot barn blir analysert, uten på noen måte å unnskyldselve overgrepet. I den forbindelse vil jeg spesielt vise til Elisabeth Kwarnmarks artikkel – »Mannen – förövaren«, som har bakgrunn i hennes fem år lange arbeid innen kriminalomsorgen med behandling av menn som er dømt for kvinnemishandling, voldtekt og incest. Det blir lagt vekt på å vise at det ikke finnes enkle, generaliserbare årsaker til at noen menn begår kjønnsbestemt vold.

Incestforhold mellom mor og sønn er et annet tema i boka. Dette synes for meg svært viktig. Mørketallene for gutter som blir / er blitt – utsatt for incest – antas å være store, til tross for at antallet anmeldelser av seksuelle overgrep av homoseksuell karakter har økt kraftig i Sverige de seneste årene ifølge Peter L. Martens artikkel »Kriminalstatistikens bild av sexuella övergrepp mot barn«. Eva Ekselius nevner i sin artikkel »Det utnyttjade barnet« viktige forskjeller og likhetspunkter mellom incestforhold som gjelder jenter/mannlige krenkere og incestforhold der krenkeren er en kvinne og den utsatte er en gutt. Som det sies i boka har vår oppmerksomhet i hovedsak hittill vært rettet mot jenter som utsettes for incest.

Ved å rette et bredt, analyserende og til tider selvkritisk søkelys mot sentrale spørsmål innenfor området seksuelle overgrep innen familien, er boka et viktig bidrag til økt forståelse og videre forskning. Det bør også nevnes at det i boka stadig henvises til relevant litteratur. Dette gjør det mulig, også for lesere som faller utenfor den umiddelbare målgruppa, å foreta utdypende studier tilknyttet en eller flere av bokas 16 artikler.

Vibeke Lund

Institutt for kriminologi og strafferett
Oslo

Robert L. Hampton (ed.): Violence in the Black Family. Correlates and Consequences. Lexington, Mass.: Lexington Books, 1987.

Hampton har redigert en bok om familjevåld bland svarta befolkningen i USA. Utgangspunktet har varit forskningsrön som systematiskt tyder på att den svarta befolkningen är grovt överrepresenterad i registrerade familjevåldssaker, vare sig det gäller barnmisshandel och omsorgssvikt eller hustrumisshandel. Inte så att familjevåld inte skulle förekomma bland andra befolkningsgrupper; men bland den svarta befolkningen tycks detta förekomma påfallande ofta. I artiklarna som samlats för boken försöker man få fram kulturella och andra särdrag som skulle förklara denna obalans. Forskarna har ett klart preventionsintresse. Detta intresse förverkligas med att boken avser att främja tänkandet och debatten om familjevåld som ett allvarligt särproblem av denna befolkningsgrupp. I att man koncentrerar sig på en viss befolkningsgrupp främjas ett ekologiskt perspektiv på frågan, vilket innebär, att en ensidig koncentrerings på individualpatologiska frågeställningar förhindras.

Boken har fyra huvuddelar.

Den första innehåller fem artiklar om barnmisshandling. Först skriver Hampton själv översikt om forskning i temat, sedan beskrivs kulturella och etniska skillnader i barnmisshandling från Sverige till Kina, från Samoa till Sri Lanka. Sedan följer en artikel om våldsam barnuppfostring i svarta familjer. Som fjärde kommer en rätt solid rapport där man jämför svarta familjer där barnmisshandling upptäckts med andra svarta familjer där barn har råkat ut för olyckor, och konkluderar att skillnaderna till en stor del beror på strukturella omständigheter för vilka den våldsamma familjen kan sägas ha blivit offer – och barnmisshandeln tolkas då hellre som symptom på deras strukturellt bestämda sociala situation. Som femte skrift ingår i denna del ett inlägg om sexuella övergrepp mot barn i svarta familjer.

Andra delen består av tre skrifter om hustrumisshandling. Den första beskriver frågan ur ett »afrocentriskt» perspektiv, den andra presenterar en beskrivning av kvinnor som klienter av skyddshem (community shelters) i Virginia. Den tredje artikeln beskriver ett fältförsök att öka medvetenheten gällande hustrumisshandling och synbarheten av skyddshemsverksamheten, som genomförts av en skyddshemorganisation i Virginia.

Tredje delen har bara två inlägg om mord och dråp i familjen. Den första analyserar sambandet mellan familjevåld och mord och dråp i det svarta samhället. Den andra kapiteln beskriver svarta kvinnor som dödat.

Den fjärde delen går djupare in på förklarings- och tolkningsförsök gällande det svarta familjevåldet. Här ingår fyra inlägg med varierande frågeställningar om den svarta delkulturen: En om ideologiska hinder som försvårar förebyggandet av familjevåld i det svarta samhället, en om forskningsfrågeställningar gällande avvikande beteende och våld i svarta populationer, en söker analysera hur svarta löser olika stressituationer, och den sista föreslår att problemet med svart familjevåld borde analyseras från ett utvecklingsperspektiv där man placerar våldet i ramen av familjens hela livshistoria och deras olika utvecklingsfaser.

Det blir inga klara lösningar till utgångsproblemet, men närmast en rad nya frågeställningar och en lång lista av saknade uppgifter, som borde inhämtas för att kunna säga mycket mer. Detta kan knappast vara ett oväntat resultat.

Kauko Aromaa

Rättspolitiska forskningsinstitutet
Helsingfors

Mark S. Gaylord & John F. Galliher: The Criminology of Edwin Sutherland. Transaction Books New Brunswick 1988. ISBN 0-88738-181-2. xiv + 183 s. \$ 24.95. Sutherlands teori om 'differentiek association', hans lärebog og værket om 'white collar crime' bør ikke behøve nogen præsentation i dette blad. Derimod har de fleste af os vel et begrænset kendskab til personens baggrund og teoriens rødder. I den foreliggende "intellektuelle biografi" fremstilles den historiske kontekst, herunder de ideer og personer, som påvirkede S.

S's fader var som voksen "opposed to vice in all forms, especially alcohol". S bevarede

faderens etiske værdier, men gjorde dog til trods herfor ting, som faderen ville have fordømt, f. eks. at lægge puslespil.

S kommer ganske tilfældigt til at beskæftige sig med sociologi og lige så tilfældigt senere med kriminologi. Langsomt ændrer den oprindelige totale skepsis over for sociologien som videnskab sig til en tro på dens nødvendighed. Og lige så langsomt ændrer hans oprindelige mange-faktor-teori sig til den teori, som vi kender.

Forfatterne er særdeles sobre i deres fremstilling (". . . if his correspondence may be taken to represent his point of view, Sutherland appears to have . . ."), grænsende til ked-sommelighed. Vel også som følge heraf lægger man bogen fra sig med en stor tro på deres omhu og dens præcision. Og ingen, der interesserer sig for kriminologiens historiske udvikling, kan komme uden om de momenter, som rejses heri.

Vagn Greve

Sebastian Scheerer & Irmgard Vogt, unter Mitarbeit von Henner Hess (Hrsg.): Drogen und Drogenpolitik. Ein Handbuch. Campus Verlag, Frankfurt am Main/New York 1989. ISBN 3-593-3367-8. x + 502 s. DM 198,-.

Bogen er organiseret i 6 dele med fra 2 til 16 selvstændigt forfattede artikler. Først kommer en almen indledning af Vogt og Scheerer om *Drogen und Drogenpolitik* (knap 50 s.). Dernæst 140 sider om *Die Alltagsdrogen*: Alkohol (ca. 70 s.), tobak (35 s.) og kaffe og the. Så 80 sider om *Die medizinischen Drogen* med mellem 10 og 30 sider om hver af følgende emner: Smertestillende midler, beroligende midler og sovemidler, neuroleptika og anti-depressiva, og centralstimulerende midler. Så følger godt 150 sider om *Die Drogen der Szene*: Opiater (75 s.) og fra 10 til 30 sider om hhv. Kokain, Cannabis, øvrige hallucinogener, og opløsningsmidler o. a. legale sniffing-stoffer. Til sidst to lange, selvstændige artikler om *Selbsthilfe* og *Der illegale Drogenhandel*. Bogen er skrevet af 22 tyske specialister fra alle relevante discipliner. Den indeholder to sagsregistre, af hvilke det ene er en fortegnelse over de omtalte *Drogen*, herunder indholdsstoffer og varemærker (på det vesttyske marked). Bogen er, størrelsen taget i betragtning, behagelig at håndtere og let at finde rundt i. Den grafiske tilrettelægning er traditionel, men forekommer hensigtsmæssig (2-spaltet, petit-sektioner om »specielle« emner, diskret fremhævede referencer). Litteraturfortegnelserne er omfattende.

Bogen kaldes »en håndbog«, og det er den sandelig også i den udstrækning rusmiddelområdet, gennemkrydset som det er af kun delvis forenelige natur- og socialvidenskabelige synsmåder, overhovedet kan dækkes af én opslagsbog. Sin rigdom på enkeltstående vel-dokumenterede »oplysninger« til trods er bogen skrevet af 22 forskellige forfattere, hver med sit specielle interesseområde og med sin bestemte overordnede teoretiske tilgang til *Drogen* og dermed *Drogenpolitik*. Det er således snarere en opslagsbog i betydningen »encyklopædi« end »kompendium«. At bogen klart afspejler den nutidige teoretiske mangfoldighed på rusmiddelområdet er efter min mening ikke dens mindste fortjeneste.

Jeg har ikke læst hele bogen, ligesom jeg ikke er lige kompetent til at vurdere alt hvad jeg har læst i den. Følgelig ville det gøre forfatterne uret om jeg udtalte mig særligt om enkelte dele af bogen. Det jeg har læst forekommer mig uden undtagelse at være dæk-

kende, veldokumenteret og velskrevet (fra en dansksproget læsers synsvinkel). De rusmiddelpolitiske konklusioner som fremsættes forekommer mig sobert argumenterede, også når jeg ikke er enig i dem. Det eneste jeg ledte forgæves efter var en historisk gennemgang af dette og forrige århundredes teoretiseren over rusmiddelbrug og -misbrugs almene karakter, eventuelt tillige med en drøftelse af denne teoretiserens ubetvivlelige indflydelse på rusmiddelpolitikken. En sådan gennemgang bør den engelsksprogede udgave jeg gerne så af *Drogen und Drogenpolitik* indeholde. Trods den hovedvægt, der naturligt lægges på (vest)tyske rusmiddelpolitiske forhold i den her omtalte udgave, er der med denne bog tale om det første forsøg på at udgive en videnskabeligt alsidigt dækkende rusmiddelencyklopædi. Og en sådan bør forefindes på det videnskabelige hovedsprog.

Jacob Hilden Winsløw

Kriminalistisk Institut, København.

Rudolf Schlaug: *Psykiatri – lag och samhälle*. Askelon & Hägglands förlag, 1989.

Overlæge Rudolf Schlaugs bog »Psykiatri – lag och samhälle« indeholder en gennemgang af svensk psykiatris lovgivningshistorie. Ældre tiders forordninger og dekretter omtales i enkeltkapitler sekel indtil 1800-tallet, hvor kravene om retssikring af de psykiatriske patienter øges og lovgivningen kommer til at implicere både hospitalspatienter og fængselsanbragte psykisk syge lovovertrædere.

Tidligere var samfundets tarv uægtelig helt dominerende for ikke at sige enerådende. I middelalderen sidestilledes de sindslidende således i retslig henseende med kreaturer! Det var kirkens ansvar at tage sig af denne gruppe medborgere, dvs. at skaffe dem af vejen sammen med de fattige og de legemligt syge og sørge for, »att den kristna menigheten ikke smittas genom samtal och beröring med de i hospitalet intagna«. Under reformationen inddrog rigsdagen i stor udstrækning kirkens ejendom til kronen. Kong Gustav Vasa undertog ved kongeligt brev i 1528 hospitaler og helligåndshuse og der oprettedes en særlig hospitalsadministration, men først i dronning Kristinas tiggerforordning fra 1642 omtales de »uhrsinnige och besatte« explicit som en særlig gruppe til hospitalisering. Kirken bevarer fortsat en afgørende indflydelse på økonomi og lovgivning via kirkelovgivningen og hospitalsdirektionen står under biskoppelig ledelse helt frem til 1883.

I 1787 får Seraphimer-Ordens-Gillet overtilsynet med hospitaler og lazaretter og denne orden fastholder det gamle princip, hvorefter hospitaler skulle være åbne både for »dårer« og for »de fattige, arma och usla«. Denne tilsynsordning ændres først i 1877, da staten overtager ansvaret og Sundhetskollegiet bliver under sit nye navn »Kgl. Medicinatsyrelse« ansvarlig overstyrelse. Forud var gået en heftig debat om vilkårene for de sindslidende.

På samme tidspunkt som den danske praktiserende læge Harald Selmer rettede en sønderlemmende kritik af det danske sindssygevesen i en afhandling fra 1846 om »Almindelige Grundsætninger for Daarevæsnets Indretning« og opstillede en model for den fremtidige organisation af sindssygevesenet, tog i Sverige læge og medicinalråd Carl Ulrik Sondén fat på det ligeså forsømte svenske psykiatriske hospitalsvesen og rejste kravet om, at hospitalerne blev omdannet fra opbevaringsanstalter til behandlingsinstitutioner og i 1858 kom så det første svenske lovgivningskompleks, der udelukkende beskæftigede sig med de sindssyges hospitalsforhold.

Schlaug fører herefter skildringen af svensk psykiatrilovgivning up to date og beskriver i en række specialafsnit bl. a. lovgivning vedrørende tvangsindlæggelse v. frivillig indlæggelse, to-læge princippet ved tvangsindlæggelser, lægens placering i den psykiatriske lovgivning og kontrolfunktioner vedrørende de psykiatriske patienters retssikkerhed som klageret, nævn og inspektionsvirksomhed. I et afsnit om kriminalpatienter omtales nogle af de formelle problemer ved varetagelsen af de sindslidendes tarv. Der synes i Sverige at være lige så store problemer med at skabe overensstemmelse mellem de juridiske krav om at psykotiske lovovertrædere placeres i behandlingsregi og de praktiske realiteter, hvor det ofte viser sig vanskeligt at leve op til de formelle krav.

»Psykiatri – lag och samhälle« henvender sig til jurister, psykiatere, historikere med særlig interesse for denne emnekreds og læseren opnår på relativt få sider at få et ret indgående indblik i svensk psykiatrichistorie og lovgivning. Efter anmelderens opfattelse ville det været et nyttigt og interessant supplement, hvis en evt. ny udgave af bogen blev forsynet med en kort oversigt over den tilsvarende udvikling af lovgivningen i de øvrige skandinaviske lande.

Preben Freitag

Per Otto Borgen og Anna Høgset: Høyesteretts avgørelser i narkotikasaker 1967–1988. 254 sider, Tano A/S, 1989. ISBN 82-518-2667-5.

Bogen indeholder dels en redegørelse for narkotikalovgivningens udvikling i Norge siden 1902 og dels en udførlig gennemgang af domspraksis i narkotikasager i perioden 1967–1988.

Lovgivningens udvikling svarer i store træk til udviklingen i Danmark, omend Norges lovgivning er skærpet på et par punkter. Besiddelse af narkotika er således kriminaliseret, og strafferammen for alvorligere narkotikaovertrædelser er fængsel indtil 21 år.

Gennemgangen af praksis viser også denne skærpede holdning. Som eksempler kan nævnes en sag om en 20 år gammel ustraffet kvinde, der havde købt og røget 4 gram hash. Forhørsretten idømte hende 45 dages ubetinget fængsel, som højsteret dog efter omstændighederne gjorde betinget. I den alvorligere ende af skalaen kan nævnes sager refereret s. 211. Her blev en 32-årig mand, der tidligere var idømt bødestraf, idømt 16 års fængsel for indførsel af 2,5 kg heroin til Danmark og 1,5 kg heroin til Norge.

Bogen indeholder også straffeprocessuelle afsnit om ekstraordinære efterforskningsmetoder samt sagsbehandlingen i narkotikasager. Som kuriositet kan nævnes (s. 51), at højsteret ophævede en lagrettsdom, der blev afsagt kl. 1 om natten efter en tilsyneladende forceret sagsbehandling, med den begrundelse, at meget langvarige retsmøder ikke er betryggende.

Bogen henvender sig først og fremmest til norske jurister, der beskæftiger sig med narkotikaspørgsmål, men er også velegnet til komparative studier.

Sysette Vinding Kruse
advokat, dr. jur., København

Donna T. Andrew: Philanthropy and Police. London Charity in the Eighteenth Century. Princeton University Press. 229 s. US \$ 32.50. ISBN 0-691-05557-2.

I 1700-tallets England betød politi andet og mere end et korps af ordenshåndhævere. Politik var udtryk for hele statens velfærd og lykke, og fornuende borgere kunne – ved privat velgørenhed – yde deres bidrag til opretholdelsen af en »god politik« i landet.

Velgørenheden kom, ganske som i middelalderen, oftest til udtryk i etablering og drift af diverse »milde« stiftelser. Men fra det 18. århundredes slutning så man i stigende grad den private filantropi kanaliseret over i bevidste sociale eksperimenter, såsom søndagsskoler, sparekasser og folkekøkkener.

Tiltag som disse havde ikke blot et humanitært, men tillige et rent politisk sigte. For industrialisering og imperialismen forudsatte, at de besiddelsesløse lag i Storbritannien forholdt sig i ro.

Bogen, der er Donna T. Andrews omarbejdede Ph.D.-afhandling, bygger på et bredt kildegrundlag. »Bløde kilder« som prædikener, testamenter og datidens filosofiske og økonomiske skrifter er holdt op mod de kvantificerbare oplysninger i bevarede selskabs- og institutionsarkiver.

Henrik Stevnsborg

Københavns Universitet

Frank McLynn: Crime and Punishment in Eighteenth-century England. Routledge 1989, 392 s., ISBN 0-415-01014-4.

Det er Frank McLynns tese, at kriminaliteten og dens mønstre i England i 1700-tallet alene lader sig begribe i lyset af de stadige krige, England førte. Når samfundet omstillede sig fra krig til fred, faldt økonomien uvægerligt sammen. Demobiliserede veteraner vendte derfor i hundredtusindevis hjem til både arbejdsløshed og en levestandard under, hvad de kendte til fra deres tid i forsvaret. En voldsom stigning i kriminaliteten og i det hele taget social ustabilitet blev resultatet. Billedet vendte, så såre næste krig brød ud. Den eneste undtagelse fra dette ellers faste mønster finder McLynn under det fransk-engelske opgør i revolutionsårene, da både kriminaliteten og antallet af afsagte dødsdomme holdt sig på »fredsniveau«. Forklaringen er – ifølge forfatteren – at antallet af politiske forbrydelser voksede dramatisk. Til frygten for en fransk invasion kom frygten for de hjemlige Jakobinere.

Frank McLynn har med *Crime and Punishment* begået en velargumenteret bog om kriminalitet og straf i det altid spændende Hogarth'ske århundrede.

Henrik Stevnsborg

Københavns Universitet

Francisco Alcalá Toca: Stress bei der Policía Municipal in Spanien. 254 sider. Verlag Peter Lang 1989.

Forfatteren er psykolog fra München og har siden 1986 arbejdet på Max Planck instituttet for psykiatri bl. a. som medarbejder på projekt STRESA (Stress und Angst).

Bogen undersøger virkningerne af stress og mulighederne for at modvirke stress i Policia Municipal i Spanien.

Bogen viser blandt andet, at overordnede gennemgående opfatter situationen hurtigere, handler mere adækvat og bedømmer andre menneskers hensigter rigtigere end underordnede, hvilket styrker deres modstandsdygtighed over for stress.

En sammenligning mellem den spanske og den tyske politimands sociale færdigheder og selvsikkerhed falder ud til den tyskes fordel.

En effektivisering af politiet i relation til beherskelse af stress og angst kan opnås gennem forbedrede udvælgelsesprocedurer og gennem træning, som sigter på at hæve stress-tolerance og øge den sociale kompetence.

Arne Baun

Politimester, Århus

Hans Toch & Kenneth Adams: The Disturbed Violent Offender. Yale University Press, New Haven og London, 1990. £ 20.00, \$ 27.50. ISBN 0-300-04533-6.

I 1985 blev 8379 personer indsat i New Yorks fængsler p. g. a. voldskriminalitet.

Med økonomisk støtte fra National Institute of Justice udforskedes de voldskriminelle ved hjælp af oplysninger fra kartoteker og journaler. Der opdelttes i grupper af misbrugere og ikke-misbrugere, af psykisk syge og raske. Ved hjælp af cluster analyser i henhold til den begåede kriminalitet deltes videre i undergrupper. Resultatet blev et meget stort antal grupperinger, som hver for sig er beskrevet ved hjælp af data samt med en »typisk« vignet.

Undergrupperne har navne som »Skid Row Robber«, »Inexperienced Burglar«, »Acute Disturbed Exploder« o. s. v. Til trods for de velklingende navne bliver man under læsningen tilbøjelig til at løbe sur i de mange grupper. Det er muligt, at det er statistisk korrekt at adskille så mange grupper, men ved læsningen flyder de uvægerligt sammen. De er alle mere eller mindre »mad« og mere eller mindre »bad«.

Dette er for så vidt i overensstemmelse med forfatternes pointe om, at voldsforbrydere ikke er enten/eller, men fordeler sig kontinuert med hensyn til såvel psykisk sygdom som kriminel voldstilbøjelighed. Hermed forklares det også herhjemme kendte fænomen, at mange personer ligesom falder mellem to stole. De er for udisciplinerede til at være i hospitalerne og for aparte til at være i fængslerne. Forfatterne synes at have forståelse for begge institutioners vanskeligheder og foreslår et mere fleksibelt, tværfagligt system med indførelsen af den type institution, vi her kender som Anstalten ved Herstedvester – en »hybrid« institution, der forener fordele ved fængsel og hospital og som søger at undgå så mange af begges ulemper som muligt.

Der loves ingen mirakelresultater som belønning for eventuelle systemændringer, det påpeges blot, at der eksisterer nogle behov for støtte og behandling, der bør tilgodeses.

Peter Gottlieb

Sct. Hans Hospital

Roskilde.